

razumeli masko. Maske so nosili igralci v glj jališču, torej tisti, ki so na odru igrali določeno vlogo. Glede na to so lahko persone ali osebnosti v širšem pomenu besede samo tisti, ki igrajo določeno vlogo na celotnem družbenem odru. Tisti, ki izgubi svojo masko, to je preneha igrati svojo vlogo, postane brezoseben, se ne razlikuje od celote. Zato je v interesu celote, da ohranite svojo personalnost in naprej igrate svojo vlogo. V nasprotnem primeru tudi celota izgubi svojo identiteto.

Prav zato bom skušal še na enem plastičnem primeru orisati to, kar sem rekel. Razmerje med individuumom in kolektiviteto torej določa njihovo identiteto. O razmerju med delom in celoto je Hegel v Znanosti logike rekel, da deli samo z enim svojim trenutkom pripadajo celoti. V preostalih trenutkih torej pripadajo sebi kot delom. Če neki celoti pripadate v vseh svojih trenutkih, potem prenehate biti del. Vzemite primer roke kot celote in prstov, njenih delov. Vsak od prstov je del roke, toda samo z enim svojim trenutkom, s preostalimi pripada sebi, celo svoje ime ima. Prsti delujejo enkrat kot deli roke, kot celota, kot roka, drugič pa tudi čisto samostojno, kot prsti, individualno. Kaj bi se zgodilo, če bi prsti kot deli roke v vseh svojih trenutkih pripadali roki? Delovali bi samo kot roka, kot celota, ne pa tudi posamezno. Toda takrat bi roka doživela usodo noge. Deli, to je prsti, bi zakrneli, s tem pa bi zaostala v rasti tudi roka, torej celota. Tako se dogaja tudi s človeško družbo. Tam, kjer neka kolektiviteta zanika individualnost svojih članov, zaostaja v rasti celotna družba. Bojim se, da delim pesimizem s svojimi predhodniki, ki menijo, da smo v razdobju prevlade nacionalnih kolektivitet, ki, ne le da ne dovoljujejo razvoja naših osebnosti, naših individualnosti, temveč zavirajo celo svoj lastni, kolektivni razvoj. S tem ogrožajo identiteto enih in drugih.

Zato niso migracije nič drugega kot protest proti umetnim, nesprejemljivim identitetam, hkrati pa so poskus iskanja nove identitete. Nekaterim na tej poti ne bo uspelo. Toda vsi ne morejo biti poraženi.

JAN MAKAROVIČ*

Demokracija večine in pravice posameznikov, manjšin

Naša skupna ugotovitev je lahko, kako celovita je problematika, ki smo jo danes obravnavali. Pokazalo se je, koliko različnih socioloških kategorij in problemov je tako ali drugače povezanih s problematiko migracij: nacionalizem, demokracija, osebna identifikacija, individualizem, modernizacija itd. Skoraj ni ključnega problema v raziskovanju sodobnih družb, ki se ne bi tako ali drugače povezoval s to problematiko. Pokazalo se je tudi, da se ta problematika dotika tudi izrazito filozofskih, humanističnih, psiholoških in drugih domen. Kljub vsej tej kompleksnosti bi tvegala hipotezo, ki bi mogoče lahko osvetlila paradoks, na katerega je opozoril predvsem F. Vreg. Kako je mogoče, da se v sodobnih družbah, ki se

* Dr. Jan Makarovič, redni profesor na Fakulteti za družbene vede.

demokratizirajo, modernizirajo, ključ temu srečujemo s tolikšnimi nacionalnimi napetostmi?

Ta paradoks bi želel osvetliti z rezultati neke mednarodne raziskave, v kateri sodelujem že vrsto let. Gre za projekt o vrednotah lokalnih voditeljev, funkcionarjev na ravni občin, mest itd. V ta projekt je vključena cela vrsta držav od Jadranskega morja do Tihega oceana: Slovenija, Avstrija, Švica, Madžarska, Češka in Slovaška, Poljska, Litva ter končno države nekdanje SZ: Belorusija, Ukrajina, Kazahstan, Uzbekistan in Rusija. Tema, ki jo raziskujemo, se nanaša predvsem na tako imenovano »novo demokracijo«, bistvo katere naj bi bilo, da to ni demokracija večine, temveč demokracija, ki se zavzema za pravice posameznika, manjšin itd. Toda eden od rezultatov naše raziskave kaže, da je prav ta koncept nove demokracije potreben revizije.

V naši raziskavi smo uporabili celo vrsto lestvic stališč, ki se nanašajo na razne vidike demokratičnosti: odnos do konflikta, do politične enakosti, do ekonomske enakosti, do poštenosti politikov. Pet od teh lestvic se obnaša popolnoma konsistentno. Pri vseh je na prvem mestu Švedska, na zadnjem pa države nekdanje SZ, medtem ko so druge države nekje v sredi. Dobljene razlike med stališči političnih voditeljev lahko pojasnimo predvsem z dvema dejavnikoma. Prvi je izpostavljenost komunističnim režimom, kar lahko merimo preprosto tako, da damo državam tem višji rang, čim manjše je število let, ko so živele v komunizmu. Švedska dobi tu seveda najvišji rang. Rusija pa najnižjega.

Drugi vidik je imperialna tradicija, ki se nanaša na to, koliko časa so ljudje v teh deželah živeli v mnogonacionalnih imperijah. Po mojem mnenju mnogonacionalni imperiji onemogočajo posamezniku, da bi se uveljavljal kot individualen državljan, in spodbujajo predvsem grupne identitete. Kombinacija teh dveh meril nam da zaporedje, ki se odlično sklada z zaporedjem povprečij na naših lestvicah stališč. Rezultati potrjujejo, da je sodobna stopnja demokratičnosti političnih elit zelo odvisna od tega, kaj se je dogajalo v njihovih državah v preteklih petdesetih, sto ali več letih. Toda to je samo ena plat zadeve. V raziskavi smo namreč uporabili še neko drugo lestvico, ki se nanaša na *pravice manjšin*, in ta lestvica se obnaša popolnoma drugače. V nasprotju s pričakovanjem dosega na tej lestvici najvišja povprečja politiki z Vzhoda, ne pa z Zahoda. Na prvem mestu so dežele nekdanje SZ, Švedi so pa nekje na koncu. Kaže, da so ta stališča odvisna preprosto od tega, kolikšen delež v neki državi pomenijo manjšine. Večji kot je ta delež, več pravic se jim priznava.

Na podlagi tega bi postavil hipotezo, da je *splošna* demokratična kultura odvisna predvsem od tradicije, od preteklosti, od tega, kako so se ljudje vzgajali, medtem ko je odnos do *manjšin* pogojen predvsem situacijsko.

MILENA BEVC*

Emigracije, remigracije, beg možganov – primer Slovenije

UVOD

Slovenija je ena redkih držav t. i. Vzhodne in Srednje Evrope, ki s popisi prebivalstva zbira podatke o delu svojih emigrantov v drugih državah, in sicer

* Mag. Milena Bevc, raziskovalka na Inštitutu za ekonomska raziskovanja v Ljubljani.